

בחירות 2022 והקמת הממשלה בראשות נתניהו

ביוני 2022 הודיע ראש ממשלת ישראל, נפתלי בנט, על התפטרותו בתום שנה בתפקיד. ימים ספורים לאחר מכן החליף אותו יאיר לפיד, ונקבע מועד לבחירות חדשות לכנסת – 1 בנובמבר 2022.

כאשר הוקמה ממשלת בנט־לפיד תמכה בה קואליציה של 61 חברי כנסת, שהורכבה ממפלגות ומסיעות שייצגו את כל גווני הקשת של הפוליטיקה הישראלית. למן ההתחלה הייתה זאת ממשלה שבירה, שאותגרה על־ידי מציאות סבוכה, סתירות ומאבקים פנימיים, ומתקפה בלתי פוסקת של אופוזיציה נחושה בראשותו של בנימין נתניהו. הממשלה החדשה הצליחה להתגבר על אתגרים אלה בחודשיה הראשונים, ובאביב 2022 העבירה, לראשונה זה קרוב לארבע שנים, תקציב מדינה. הקואליציה החלה להתפורר כאשר עידית סילמן, חברה במפלגתו של בנט, הודיעה על פרישה. בעקבותיה פרשו ח"כים נוספים מסיעתו ומסיעת מרצ, ובסופו של דבר נותר בנט למעשה ללא סיעה משלו. לפיד כיהן כראש ממשלת מעבר עד בחירות 1 בנובמבר.

ממשלת בנט־לפיד נשענה על קואליציה מגוונת שייצגה את מלוא הקשת של הפוליטיקה הישראלית, ובשל כך נבצר ממנה מעצם מהותה להתמודד עם שאלות היסוד של המדינה – בראש ובראשונה הסוגיה הפלסטינית. בשל כך נגזר עליה להתמודד עם

האתגר המתמשך שסוגיה זו מציבה בלי לנסות ולפתור אותה מיסודה. היא אותגרה גם על-ידי האיבה הבלתי פוסקת של האופוזיציה בהנהגתו של נתניהו, שסירבה לקבל את הלגיטימיות של הממשלה החדשה.

ממד חשוב של ממשלת בנט-לפיד היה השתתפותה של רע"מ (הרשימה הערבית המאוחדת) בראשותו של מנצור עבאס בקואליציה. זו הייתה הפעם הראשונה שמפלגה ערבית מילאה תפקיד כזה. עובדה זאת ייצגה מגמה חיובית – קבלתן של המדינה והמערכת הפוליטית הישראליות על-ידי חלק משמעותי של המיעוט הערבי, וכמו כן יכולתה של המערכת הפוליטית בישראל לקלוט משתתף ערבי. אולם הדברים לא התנהלו על מי מנוחות. רע"מ נמצאה תחת לחץ של האגף הקיצוני של ערביי ישראל, של מתחרותיה בפוליטיקה הישראלית-ערבית, ושל שחקנים פלסטינים קיצוניים כמו חמאס. על המרכיב היהודי של הקואליציה היה להתחשב ברגישויותיה של שותפתו הערבית, ולחשוף עצמו ללחץ ולביקורת מן הימין היהודי. השאלה האם מנצור עבאס ותפקידו בפוליטיקה הישראלית הם תופעה חולפת, או ביטוי למציאות חדשה יציבה, ממתינה לתשובה גם לאחר נפילתה של הממשלה.

הבחירות שנערכו ב־1 בנובמבר 2022 הסתיימו בניצחון גוש הימין בהנהגתו של נתניהו. נתניהו ניהל בהצלחה מערכת בחירות בה חיבר בין מרכיבים שונים של הימין הקיצוני על-מנת למנוע אובדן קולות. המהלך העיקרי בהקשר זה היה בניית רשימה משותפת בה התמודדו הציונות הדתית בראשותו של בצלאל סמוטריץ', עוצמה יהודית בראשותו של איתמר בן-גביר, ומפלגת נעם בראשות אבי מעוז. רשימה זו זכתה ב־15 מושבים בכנסת כאשר את מרבית הקולות הביא איתמר בן-גביר שניהל

מסע אפקטיבי לא רק בין בוחריה המסורתיים והטבעיים של מפלגתו אלא גם בין צעירים במרכזים האורבניים הגדולים ובין חיילים. קבוצות אלו נמשכו להבטחתו לייצר בפריפריה הצפונית והדרומית משילות, בעוד החיילים שהצביעו עבורו הושפעו על-ידי שירות מתמשך בגדה המערבית ונהו אחרי מי שהבטיח להם ביטחון אישי וקבוצי. הישגיה של רשימה זאת, כמו גם הצלחת מערכת הבחירות של ש"ס, הבטיחה לקואליציית הימין 64 מושבים בכנסת ואפשרה הקמתה של ממשלת "ימין מלא" ללא שותפים מתונים יותר אותם נטה נתניהו לצרף לממשלות קודמות שלו על-מנת לשוות להן מהות ומראה מתונים יותר. בחודשים הבאים הסתברה משמעותו המעשית של המונח "ימין מלא": ויתור מוצהר על פתרון שתי המדינות וחתירה נחרצת לשינויים מרחיקי לכת בזהותה ובאופייה של המדינה.

במהלך המשא ומתן להרכבת הממשלה נענו נתניהו ויריב ליון, שניהל את המשא ומתן מטעמו, למרבית דרישותיהם של השותפים לקואליציה. בהקשר של יחסי ישראל-ערב, חשובים היו במיוחד הוויתורים שנעשו לציונות הדתית ולעוצמה יהודית. בצלאל סמוטריץ' התמנה לתפקיד שר האוצר וכן לתפקיד שר שני במשרד הביטחון, ובתור שכזה ניתנה לו אחריות על המנהל האזרחי בגדה. איתמר בן-גביר התמנה לשר לביטחון לאומי ושודרג על-ידי שינוי שם המשרד אל "המשרד לביטחון לאומי", ובהרחבת הסמכויות שניתנו לו מול פיקוד המשטרה. בהסכם הקואליציוני עם הציונות הדתית נקבע כי "לעם ישראל זכות טבעית על ארץ ישראל. לאור האמונה בזכות האמורה ראש הממשלה יוביל לגיבוש וקידום מדיניות במסגרתה תוחל הריבונות ביהודה ושומרון תוך בחירת העיתוי ובשקלול כלל האינטרסים הלאומיים והבינלאומיים של ישראל".

כמו כן נקבע בהסכם שמעמדה של "ההתיישבות הצעירה" (הכינוי החדש שניתן למאחזים הבלתי חוקיים) יוסדר תוך 60 יום, וכן נקבע כי הממשלה תאשר תוכנית חומש לפיתוח והעצמת ההתיישבות ביהודה ושומרון אשר תגובש על-ידי משרד המשימות הלאומיות ומינהלת ההתיישבות. כמו כן הוסכם שהאחריות על המינהל האזרחי בגדה המערבית תועבר מידי צה"ל לידי של בצלאל סמוטריץ' בתוקף היותו שר שני במשרד הביטחון. למינוי זה היו השלכות אפשריות מרחיקות לכת, מבעיות תפקודיות בניהול הגדה המערבית בשל פיצול הסמכויות ועד לערעור הטענה הישראלית בזירה הבינלאומית שישראל מחזיקה בגדה המערבית כשטח כבוש המנוהל על-ידי צה"ל עד למציאת פתרון קבע.

אלה היו מהלכים מרחיקי לכת. נתניהו אמנם שמר לעצמו מידה של יכולת לדחות את סיפוח הגדה המערבית על-ידי המשפט שקבע כי "בחירת העיתוי בשקלול כלל האינטרסים הלאומיים והבינלאומיים של ישראל", אך הוא התחייב לפעול לסיפוח הגדה המערבית, וכן העניק לסמוטריץ' ומפלגתו השפעה ישירה על ניהול המדיניות באזור.

בהקשר זה חשוב להבין מהי מדיניותו ומהו אורח החשיבה של בצלאל סמוטריץ'. ב־2017 פרסם סמוטריץ' תחת הכותרת "תוכנית ההכרעה" את מצעו. הוא קרא לסיפוח הגדה המערבית ושרטט מספר תרחישים לעתיד היחסים בין מדינת ישראל לבין תושבי הגדה. תוכניתו של סמוטריץ' קבעה בצורה חדה כי "הכרעת הסכסוך משמעותה קביעה תודעתית - מעשית ומדינית - שממערב לירדן יש מקום להגדרה לאומית אחת בלבד: זו היהודית. ממילא אין ולא תהיה ערבית בלב ארץ ישראל שתאפשר את מימוש השאיפות הלאומיות בה." אליבא דסמוטריץ', עם

מימוש תוכניתו תיפתחנה בפני ערביי ארץ ישראל שתי חלופות: (1) "מי שרוצה ומסוגל לוותר על מימוש שאיפותיו הלאומיות ויכול להישאר כאן ולחיות כפרט במדינה היהודית. [...] מי שאינו רוצה ומסוגל לגנוז את שאיפותיו הלאומיות יקבל מאיתנו סיוע להגר לאחת ממדינות ערב. [...] מי שיתעקשו לבחור 'באופציה השלישית' – להמשיך בהפעלת האלימות כלפי צה"ל, מדינת ישראל והאוכלוסייה היהודית – מחבלים כאלה יטופלו בנחישות על-ידי כוחות הביטחון". אליבא דסמוטריץ', אלה מערביי הגדה שיבחרו להישאר תחת השלטון הישראלי יזכו ב"מרבית הזכויות הדמוקרטיות [...] ותהיה בהן גם זכות ההצבעה למערכת שתנהל את חיי היום-יום. [...] הממשל העצמי של ערביי יהודה ושומרון יחולק לשישה ממשלים מוניציפאליים אזוריים. [...] ערביי יהודה ושומרון יוכלו לנהל את חיי היום-יום של עצמם אולם לא יוכלו בשלב הראשון להצביע לכנסת ישראל. [...] בטווח הארוך ניתן יהיה לשפר את הרכיב הדמוקרטי של התוכנית באמצעות הסדר אזורי רחב עם ירדן, שבמסגרתו יוכלו ערביי יהודה ושומרון להצביע לפרלמנט הירדני".¹

בספטמבר 2022 נשא סמוטריץ' דברים בכינוס של המכון למדיניות נגד הטרור באוניברסיטת רייכמן, בו פרש את משנתו הכללית: "הגיעה הזמן שנחזור לדבר במונחים של הכרעה ולא רק של ניהול והכלה. הכרעה תודעתית של האויב שהופכת את אופציית המלחמה למיותרת ומזיקה לאויב עצמו. בעניין זה המערב וכמוהו מדינת ישראל עושים כל טעות אפשרית. גילויי החולשה ובמידה רבה אף לגיטימציה לנרטיבים שיקריים ולשאיפות של האויבים שלנו וכך גם לנכונות להידבר איתם ולחפש "פתרונות" לסכסוך הם בדיוק מה שמטפח את התקווה של האויבים שלנו ומה שמניע את גלגלי הטרור והאלימות. חולשתו

של המערב, שאיבד במידה רבה את האמונה בצדקת הדרך בשל השתלטות שיח פרוגרסיבי, ששולל את קיומן של אמיתות מוחלטות כפי שהיא באה לידי ביטוי הן בחתירה, כמעט הייתי אומר תחנונים, כלפי האיראנים שיסכימו לחזור להסכם הגרעין והן בגמגום מול הדורסנות והאלימות של פוטטין ובהפקרתה של אוקראינה להילחם בתוקפנות הרוסית כמעט לבדה, לא נושאת שדר אופטימי ומזכירה לנו שוב כי אנחנו יכולים לסמוך רק על עצמנו ועל הקב"ה, שהוא הנותן לנו כוח לעשות חייל".

עוד אמר סמוטריץ' בכנס כי "אני רוצה לומר כאן בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים: האיום הביטחוני המסוכן ביותר היום למדינת ישראל ולאזרחיה הוא האיום מבית הנשקף מקרב הגורמים הלאומניים בקרב ערביי ישראל. מאות אלפי נשקים בלתי חוקיים שיופנו ברגע האמת נגד אזרחי ישראל מהווים פוטנציאל נזק גדול ומורכב להתמודדות הרבה יותר מן האיום האיראני [...] דמיינו אלפי פורעים ערבים מצוידים במיטב כלי הנשק פושטים על ערי ויישובי ישראל ומבצעים טבח המוני, בה בעת שזרועות הביטחון של ישראל מתוחים עד הקצה בשלל זירות המלחמה בחזית ובעומק. למרבה הצער, באקלים התודעתי הנוכחי זה אינו תרחיש מופרך. זה תרחיש אימים ריאלי ומוחשי יותר מאי פעם".

סמוטריץ' הוסיף ואמר כי "כצעד ראשון יש להוציא מחוץ לחוק את הנמפלגות הערביות הנוכחיות בכנס, ואת נציגיהן שהם הראשונים להוביל את השיח העוין נגד מדינת ישראל ונגד זכות קיומה והגדרתה כמדינה יהודית עצמאית. [...] אין שום דבר דמוקרטי בלאפשר לאויב שלך לחתור למימוש מטרותיו באמצעות מנגנוני הדמוקרטיה. זו מהותו של סעיף ל"א לחוק יסוד: הכנסת השולל את הזכות להיבחר ממי שתומכים במאבק מזוין או של ארגון טרור נגד מדינת ישראל, כך ביחס למשותפת

וכך ביחס לרע"מ ולתנועה האסלאמית. השנה האחרונה הייתה תרגיל ההטעייה הגדול בתולדות הפוליטיקה הישראלית. ניסיונות ההסתרה, היתקה, שהוביל מנצור עבאס בשיטה העתיקה והמוכרת של התנועה האסלאמית, מחביאים לאומנות אסלאמית רדיקלית קיצונית השואפת להשמדת מדינת ישראל והחלפתה בחליפות אסלאמית גדולה. [...] בממשלה הבאה שנקים בע"ה, אחרי הבחירות, נשנה את מנגנון הפסילה ונוציא אותו מידי בג"צ באופן שלא יאפשר עוד לשופטי בג"צ להתעלם מלשון החוק ומכוונת המחוקק ולהכשיר פעם אחר פעם מי שתומכים בטרור ובמאבק מזוין נגד מדינת ישראל. הללו גורמים נזק בראש ובראשונה לחברה הערבית, מונעים את השתלבותה, ודוחפים אותה למאבק נגד מדינת ישראל, מאבק שאם יסלים ולא ייגדע במישור התודעתי יאלץ אותנו לנקוט בפעולות צבאיות ואזרחיות קשות כדי להגן על עצמנו, שיסיגו את החברה הערבית בישראל עשרות שנים לאחור. [...] ביום שבו המפלגות תומכות הטרור תוצאנה מחוץ לחוק ולא תוכלנה להתמודד יותר ייפתח הפתח בחברה הערבית לייסוד הנהגה אזרחית אחרת שמקבלת את האתוס המכוון של מדינת ישראל כמדינה יהודית ושואפת לשפר את חייהם ורווחתם של אזרחי ישראל הערבים במסגרת המדינה היהודית".²

כאשר נשא דברים אלה היה סמוטריץ' חבר כנסת מן השורה. עם הקמת הממשלה החדשה, ב־29 בדצמבר 2022, הפך לשר מרכזי בשורותיה.

החרפת המתח ביחסיה של ישראל עם הרשות הפלסטינית, התגברות פעולות הטרור ופעילות ישראלית נרחבת בשטחי A על-מנת להעניש את המבצעים ולמנוע פעולות חדשות, שהחלו בזמן ממשלת בנט-לפיד, נמשכו ביתר שאת לאחר הקמת ממשלת נתניהו. המתחות ושפך הדם, ובצדם התהיות באשר למדיניותה

ארוכת הטווח של הממשלה החדשה ביחס לגדה המערבית, עוררו מתחים צפויים ביחסיה של ישראל עם ארצות הברית, עם מדינות אירופה ועם שותפותיה הערביות של ישראל לתהליך השלום. ממשל ביידן, שפעל מול ממשלת בנט-לפיד על-מנת להבטיח את שימור איכות החיים של תושבי הגדה, שיגר שליחים ומסרים לראש הממשלה נתניהו כדי להבהיר את חששותיו מהקצנה של המדיניות הישראלית ומשינוי הסטטוס קוו בגדה המערבית. ירדן ומצרים הגיבו בביקורת על מהלכי הממשלה, ולצד דאגתן מן המתרחש בגדה המערבית הביעו חשש מהקצנת המדיניות הישראלית בשאלת הר הבית נוכח העוצמה לה זכה איתמר בן-גביר שקרא תיגר על הסטטוס קוו בהר הבית מספר פעמים בעת היותו פעיל פוליטי, שנחשב לדמות שולית בפוליטיקה הישראלית.

לצד סוגיות אלו ריחפה באוויר סוגיית הגרעין האיראני נוכח קריסת המגעים לחידוש הסכם הגרעין והידיעות על התקדמות מואצת של איראן למעמד של מדינת-סף גרעינית אם לא מדינה גרעינית במלוא מובן המילה. גם סוגיית זאת הייתה נושא לשורה של התייעצויות בין בכירי ממשל ביידן לבין ההנהגה הישראלית החדשה.

אולם העיסוק בשאלות חשובות אלו נדחק לחלוטין לקרן זווית בשל התמקדותן של הממשלה והקואליציה בהעברת שורת חוקים שכונו על-ידי בן-גביר בשם "רפורמה במערכת המשפט" ועל-ידי האופוזיציה ורבים אחרים בשם "הפיכה משטרית". המאבק בין הקואליציה לבין תנועת מחאה והתנגדות רחבת היקף שלטה בסדר היום הישראלי במשך שבועות ארוכים. בעוד ישראל נתונה במאבק מר בין שני מחנות בקרב האוכלוסייה היהודית, צפו מדינות ערב ואיראן במתרחש. מטבע הדברים, עוררה התמקדותה של ישראל במאבק הפנימי את השאלה אם היא יכולה,

נוכח הקונפליקטים החיצוניים בהם היא נתונה, להרשות לעצמה להזניח את הטיפול בהן ולהתמקד בסוגיות פנים-ישראליות? בעוד ישראל ורבים אחרים תוהים על משמעות הדברים הן בהקשר המידי והן לטווח הרחוק יותר, היה זה ארגון חזבאללה שתרגם מחשבה למעשה. מנהיג הארגון, שבעקבות הנסיגה החד-צדדית מלבנון ב-2000 נשא את נאום "קורי העכביש" בו טען כי ישראל היא לאמתו של דבר מדינה חלשה ושבירה, חזר והציג את משנתו. באמצע חודש מרץ יזם הארגון פעולת חבלה בעומק ישראל באזור מגידו, ובכך חרג בצורה משמעותית מהמדיניות הזהירה אותה אימץ בעקבות מלחמת לבנון השנייה ב-2006.

באביב 2023 מצאה ישראל עצמה במשבר פנימי עמוק שנמשך קרוב לשלושה חודשים. בשיאו של המשבר פיטר ראש הממשלה נתניהו את שר הביטחון, יואב גלנט, דבר שהחריף את ההתנגדות העממית והציבורית בקרב מתנגדי "המהפכה המשפטית", הביא להכרזת שביתה כללית ובסופו של דבר לכך שנתניהו ושותפיו לקואליציה הודיעו על דחיית ההצבעה על חוקי המהפכה למושב הקיץ של הכנסת. נתניהו קרא להידברות ונענה מיידית בחיוב על-ידי שני ראשי האופוזיציה, יאיר לפיד ובני גנץ. השאלה אם משא ומתן זה נועד להתנהל בהצלחה או להביא לכינון רפורמה מוסכמת או להיכשל ולהוליך לחידוש המשבר בקיץ 2023 נותרה פתוחה. בכל מקרה, למעמדה האזורי והבינלאומי של ישראל, לכלכלתה, וליכולותיה הביטחוניות נגרם במהלך המשבר נזק כבד. אמנם רבים באזור ובעולם התרשמו מעוצמתה של החברה האזרחית הישראלית, אבל עצם המשבר ומהלכו עוררו תקוות בין אויביה של ישראל ותהיות בקרב ידידיה. עבור ישראל נותר צורך אקוטי ליישב את המשבר ולחזור להתמודד עם שאלות היסוד של המדינה.

הערות

1. בצלאל סמוטריץ', "תוכנית ההכרעה: המפתחו לשלום נמצא בימין." השילוח: כתב עת ישראלי להגות ומדיניות, מס' 6 (ספטמבר 2017), עמ' 81-102.
2. מעריב, 12 בספטמבר 2022.